

A crítica literaria xornalística da literatura galega

Ramón Nicolás Rodríguez

Formas de citación recomendadas

1 | Por referencia a esta publicación electrónica*

NICOLÁS RODRÍGUEZ, RAMÓN (2011 [2008]). “A crítica literaria xornalística da literatura galega”. En Xosé Manuel Eyré, M. Xesús Nogueira e Olivia Rodríguez (eds.), *A crítica literaria galega*. Número monográfico de *Escrita Contemporánea*: L, 15-26. Reedición en *poesiagalega.org*. *Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura*.
<<http://www.poesiagalega.org/arquivo/ficha/f/288>>.

2 | Por referencia á publicación orixinal

NICOLÁS RODRÍGUEZ, RAMÓN (2008). “A crítica literaria xornalística da literatura galega”. En Xosé Manuel Eyré, M. Xesús Nogueira e Olivia Rodríguez (eds.), *A crítica literaria galega*. Número monográfico de *Escrita Contemporánea*: L, 15-26.

* Edición dispoñíbel desde o 7 de febreiro de 2011 a partir dalgunha das tres vías seguintes: 1) arquivo facilitado polo autor/a ou editor/a, 2) documento existente en repositorios institucionais de acceso público, 3) copia dixitalizada polo equipo de *poesiagalega.org* coas autorizacións pertinentes cando así o demanda a lexislación sobre dereitos de autor. En relación coa primeira alternativa, podería haber diferenzas, xurdidas xa durante o proceso de edición orixinal, entre este texto en pdf e o realmente publicado no seu día. O GAAP e o equipo do proxecto agradecen a colaboración de autores e editores.

A crítica literaria xornalística da literatura galega

Ramón Nicolás Rodríguez

*La crítica se mueve en distintas partes,
tiene distintos rostros,
viene en todos
tamaños y colores.*

José Ignacio Silva

Limiar: crítica xornalística, crítica académica

Coido que, con bo tino, a celebración destas Xornadas distinguen xa conceptualmente, coa celebración de dous relatorios diferentes, a existencia dunha crítica literaria de corte académico e outra de corte xornalístico. Cadaquén dos presentes intuirá a diferenza que paira ou que tensa entre estes dous obxectos de estudo, ao meu xuízo con máis elementos que as vinculan do que as separan. Comparten, ao meu ver, ambas as dúas a análise intelectual e valorativa dun produto literario, do xeito máis obxectivo posible. A fronteira, que sen dúbida ten que habela, as máis das veces ten que ver con elementos como son o propio soporte que acolle o texto crítico que, dalgún xeito, determina por un lado o rexistro expresivo que se utiliza e por outro a disposición dun espazo, polo común na académica maior, que se pode dedicar. No meu caso particular, que alternei nuns comezos a crítica xornalística coa académica, e que optei non sei se decididamente ou polas circunstancias que sobreviñeron, pola primeira, coido que podo falar con certa experiencia dos dous ámbitos que, particularmente, só advirto un tanto diferenciados, insisto, no soporte que terma delas e, se se quer, na selección léxica que se debe empregar na primeira, marcada por certa sinxeleza, bre-

vidade, concisión, volcada polo xeral con libros de actualidade, fuxindo de toda opacidade ou cripticismo e procurando ofrecer unha orientación ao lector. Os dous teñen obxectivos comúns e talvez priorizar, ou minusvalorar unha ou outra, careza un tanto de sentido: as dúas han convivir sen teren que enfrontarse.

A crítica da crítica

O deporte, afección ou práctica da crítica da crítica é, historicamente, case que un lugar común que medra e medra como unha bola de neve. Véxase a presenza da crítica nos foros culturais e máis ou menos literarios que circulan pola rede na actualidade... A web existente até hai pouco tempo baixo o título de *ovixia.blogspot.com*, pode ser un bo exemplo do que falamos pois nela se exercitaba, libremente, iso si, e baixo anonimato, unha crítica feroz, destrutiva, mesmo aldraxante ao aludir a cuestións de filiación persoal, allea aos valores, ou deméritos, estritamente creativos ou literarios. Con todo, ese blog contaba cunha gran popularidade entre o ambiente literario de noso como tamén o foron, coído, algúns foros onde se abriron liñas de comentarios sobre a crítica, lembro un no foro “arroutada” no que todos, ou case todos os críticos que exercen ou exerceron como tal nos últimos tempos, fomos alcumados de mercenarios ou vendidos a intereses comerciais ou editoriais, cegos, ignorantes ou inútiles para esta práctica. Ao respecto, nesta liña que me ocupa, un dos libros máis lidos e valorados no ámbito do ensaio entre nós, *Arte e parte*¹, de Xurxo Borrazás, dedícanos un fermoso capítulo, entre outras liñas, baixo o elocuente título de “O criticón”. Borrazás dispara aínda que creo, é o meu xuízo, que se comparamos este capítulo con outros, non se amosa especialmente aguilloante, con todo velaí van algunhas pérolas: “as críticas nos xornais son máis espontáneas ca rigorosas”; “a crítica critica os e as novelistas, coma se estes fosen funcionarios e a literatura un servizo público” ou “infelizmente, os comentarios dos críticos non pasan adoito de seren cartas de amor aos seus amigos ou picadas aos inimigos; son de consumo interno. Se non abunda quen lea sequera os propios libros, imaxínade quen carallo os vai ler a eles?: os autores”. E por veces, engado eu, son eles tamén os que exercen a crítica da crítica –lémbrese a expresión dos “cíttricos” que popularizou no seu día Afonso Álvarez Cáccamo, ou creando personaxes de ficción, como Bolaño fai en *Los detectives salvajes* ou como Xurxo Sierra fai en *Licor de avelá con xeo*, axustando as contas tras un *affaire* moi persoal.

Con todo, esta tradición fortemente homoxénea contra o exercicio da crítica, vén de atrás: algunhas pérolas proceden xa, como non, de escritores de traxectoria e recoñecemento internacional como a que dedicaba a este traballo Lord

1. Galaxia, 2007.

Byron: “Procura rosas en decembro ou xeo en xuño; espera atopar constancia no vento ou gran na palla; cre nunha muller ou nun epitafio, ou en calquera outra cousa que sexa falsa, mais non te fíes dos críticos”, ou estoutra de François Mauriac: “Un mal escritor pode chegar a ser un bo crítico, pola mesma razón pola cal un pésimo viño pode chegar a ser un bo vinagre”. Dous exemplos máis: “Os máis dos críticos son homes que non tiveron sorte e que no momento en que estaban nas extremas da desesperación atoparon un modesto e tranquilo traballo de gardián de cemiterios”, en boca de Sartre ou Juan Benet: “quen elixe a crítica denúnciase a si mesmo: adoita ser home de orde, que ama as regras, que nada o emociona tanto como a validez universal dun principio, a infabilidade dunha doutrina, a sacralización dun nome ou a eternización dun valor: isto é, todo aquilo contra o que a cultura (...) loitou sempre”. Quen desexe internarse por un repaso furibundo que se realizou da crítica literaria nos xornais existe un estudo, se se lle pode denominar así, da man de Víctor Moreno (*De brumas y de veras*²) no que analiza, guiado por un obxectivo que non chego moi ben a discernir pero no que se advirte un rexeitamento frontal á crítica, as recensións literarias publicadas nalgúns xornais españois –*ABC, El País, Diario 16 e El Mundo*– nos anos oitenta. A avaliación que fai deste traballo de esculca é extraordinariamente negativa, para os críticos claro, mais eu considero que o criterio da extracción, por veces sen contexto, ofrece unha plataforma do máis acaído para esa crítica da crítica, nesta ocasión sen posibilidade de resposta.

E así podíamos seguir até o infinito. Vallan, estas liñas, só para subliñar, todo hai dicilo, arredor do escaso recoñecemento que este labor ten para a sociedade literaria, sendo como é, un elemento ao meu ver fundamental na engrenaxe de calquera sistema literario. O trato pexorativo que se lle outorga, en moitas ocasións coma se procedese de alguén que na realidade vén ser, na opinión de moitos, un escritor frustrado, determina boa parte deste estendido estado de opinión. Ao meu xuízo é un traballo que provén, porque non dicilo, tamén dun escritor, eu non sei en qué medida frustrado, pois no meu caso, non son quen de rastrexar pegada ningunha de frustración diante dun libro que un le, herboriza e, no fondo, comparte con lectores anónimos. Un traballo que á forza hai que abordar desde a soidade, por veces desde a incomprensión, mesmo sabendo que provocará se cadra desprezo, mais que cando falta, ou cando a súa ausencia en determinados medios se fai ver, moitas son as voces que o reclaman. Falarmos de crítica, neste contexto, talvez se rodea de condicionamentos negativos porque se acredita cegamente en que a crítica resalta os elementos negativos dunha peza literaria..., é evidente que non ten, á forza, que ser así; outrosí sinalo para os panexíricos ou gabanzas gratu-

2. Pamplona: Pamiela, 1994.

ítas. Talvez a cita da ética aristotélica, ese termo medio, ese “mesótes”, de que a virtude é o punto medio entre dous vezos opostos: o do exceso e o do defecto podería ser unha boa proposta, polo menos a que eu tento seguir.

Crítica xornalística, as súas funcións e tipos

Mais voltemos á crítica xornalista. Volvo definila con outras palabras: práctica e creación textual dirixida fundamentalmente a un público amplo e que, alén da descrición do tema ou texto, ofrece unha opinión valorativa ou interpretativa sobre o mesmo, ou se se quere, axuízase e valorase unha peza literaria creativa, tendo baixo unha intención informativa, descritiva e orientadora, e que cumpre un papel, nisto supoño que non hai dúbida ningunha, importante pois, en teoría, resulta de utilidade ao lector para estar ao día arredor dos libros que se van publicando. Velaí, sen dúbida, a función ponte que ten o crítico entre o lector e o creador. Aínda diría máis: o poeta chileno José Ignacio Silva, publicou no portal *Crítica.cl* –revista dixital de ensaio, crítica e historia da arte– un artigo sobre crítica literaria e as súas funcións no que teima nunha idea que na que en moitas ocasións non reparamos e que está revestida, a meu parecer, de certa importancia. Di Silva³ (e traduzo):

“A crítica xornalística deixa de ser un elemento conxuntural primariamente informador de determinada expresión cultural, para pasar a ser testemuño elocuente da recepción que unha manifestación cultural tivo nun momento determinado. Ao mesmo tempo serve coma un índice, ao ser posto en contraste con outras recepcións doutros tempos, do cambio do impacto que exerceu un determinado obxecto cultural, achegándose xa ao quefacer do investigador e do historiador”.

Velaí tres funcións sintetizadas que nos deberían, se cadra, facer pensar da certa importancia que pode ter o noso traballo: función informativa, recepción e valoración nun tempo histórico determinado e, xa que logo, índice desas mudanzas valorativas. Silva segue insistindo nesta orientación, facendo súas as palabras de Auden, que sinalaba que o crítico non pode impor leis arredor do que lle debe ou non gostar á xente, porfiando no que serían as súas funcións: presentar obras ou autores novos descoñecidos para o lector, valorar autores inxustamente menosprezados, mostrar relacións entre obras diferentes e facer unha lectura da obra que aumente a súa valoración..., funcións a que críticos-narradores nalgún caso como Cercas ou Etxeverría teñen engadido, con certo estupor ao meu ver, a

3. http://www.critica.cl/html/silva_02.htm. Consultado o 12-9-2007.

función de entreter, de producir empatía, e de mesmo caricaturizar o seu propio xuízo..., convertendo así un exercicio de interpretación, coído, nun divertimento circense.

O propio Silva suscribe as formulacións que ofrece Gutiérrez Palacio⁴ apuntando as funcións da crítica: informativa –arredor dun autor e da súa obra–, orientativa –por volta de autores e obras que merecerían revisarse ou rescatarse do esquezo–, valorativa, seica a súa función máis sobranceira, sempre tentando fuxir da redacción apresurada, para que esta acade tamén certo valor estético en si mesma.

Son numerosas as achegas que, no plano teórico, se teñen apuntado a reflexionar sobre a crítica. Dous exemplos máis: un escritor e xornalista peruano, Ricardo Vírhuez, ofrece un “Breviario de crítica literaria” que, por extenso, non podo reproducir aquí, en dezanove puntos. Con todo, si me gustaría compartir algunhas das súas apreciacións polo que poden dar de si para unha ulterior discusión ou coloquio, algunhas para min que constitúen unha verdade de pé de banco, e outras que apuntan a unha autocrítica que persoalmente asumo, como (a) a idea dunha crítica neutral ou obxectiva é imposible; (b) a miúdo a crítica cae na súa propia trampa, e impón –no canto do canon literario– o canon do mercado; (c) o canon do mercado a miúdo é literatura sospeitosa e case que sempre é subliteratura... e (e) a crítica, ante todo, é estimulante. É unha cortina que supetamente se corre e nos permite mirar lonxe e profundamente. Mesmo por último faise preguntas deste tipo: Por que a crítica académica deosta e se burla da crítica fugaz de xornais e revistas? (os *Elementos de crítica literaria* publicados por Edicións Xerais hai pouco tempo, dun xeito indirecto e probablemente inconsciente así o testemuña: o traballo crítico xornalístico non é operativo nin avaliable para esta crítica na case que absoluta maioría dos colaboradores dese volume colectivo)

Dentro desta crítica xornalística, alén da literaria estritamente, adóitase sinalar a teatral, cinematográfica, artística, televisiva, musical, e mesmo taurina e deportiva, sendo talvez a literaria a que, aínda que non sempre, adoita escapar na súa orixe, do cadro de persoal de redacción. Fagamos memoria, ao respecto, do que poderíamos denominar “base social” dos máis que exercemos a crítica como colaboradores “externos” de xornais galegos: xornalistas que desenvolvan un traballo específico como reseñadores ou recensionistas de libros non os hai en Galicia; a ampla maioría provimos do ámbito do ensino, maioritariamente do ámbito do ensino secundario ou universitario público, e todos e todas, sen prac-

4. Gutiérrez Palacio, Juan (1984). *Periodismo de opinión. Redacción periodística. Selección de textos*. Ed. Paraninfo. Madrid.

ticamente excepción, posúen certo currículo no que se refire, alén da docencia, en traballos de investigación literaria ou ensaística e, nalgúns casos, talvez menos, relacionada coa ficción literaria. Non creo, por outra parte, que este perfil nos diferencie moito do que ocorre noutros sistemas literarios máis ou menos próximos ao noso. Non coñezo ninguén, nin entre nós nin fóra de nós, que as remuneracións que recibe por este traballo sexa abondas para sobrevivir e isto condúcenos a outra reflexión neste sarillo de ideas que vou debullando: a inexistencia dun profesional, in strictu senso, da crítica literaria en Galicia.

Ao fío disto, e conclúo este bloque cunha referencia á dificultade da profesionalidade do oficio do crítico, contaba Emili Teixidó, non hai moito, e con ocasión da súa participación nunhas xornadas de debate e información arredor das bibliotecas escolares, que a súa experiencia no ámbito da crítica non fora tan grata como nun principio crería, e que abandonara a súa participación como crítico nun programa de televisión catalá por causa da ínfima remuneración que recibía polo seu traballo, se a comparaba co que percibía un carpinteiro ou un fontaneiro. Se un escritor da talla de Teixidó afirmaba o que acabo de dicir, que cómpre manifestarse arredor do pagamento das colaboracións críticas na nosa televisión, na nosa radio, na nosa prensa. Sen estaren suxeitas a tarifa ningunha, as máis das ocasións debedoras dun labor de negociación previo a nivel persoal ou colectivo con institucións privadas ou públicas que polo común imponen as leis do mercado, e o mercado dita que o que facemos é case que marxinal.

Ademais, sen dúbida ningunha, o noso caso, isto é, a crítica xornalística feita en Galicia, posúe unhas singularidades específicas que cómpre non esquecer. Recorro a un informe emitido pola Asociación de Editores Galegos en xuño de 2004 no que fala do libro galego. Eses problemas cos que se atopa o libro galego son, mutatis mutandi, os que tamén afectan á práctica da crítica xornalística da literatura galega:

O libro galego está obrigado a competir, por unha banda, coa poderosa oferta das grandes transnacionais que ocupan e controlan os canais de comercialización e promoción masiva impondo as súas leis de mercado e, por outra, sofre as limitacións obxectivas da nosa realidade social e cultural. Vexamos:

- Unha poboación que non crece ou crece moi lentamente (sobre todo a poboación nova).
- Unha recesión xeral do consumo de produtos editoriais de cultura, desprazados por produtos mediáticos e de ocio masivo.
- Unha realidade infraestrutural feble e non consolidada na súa amplitude (insuficiente dotación de bibliotecas, cativos hábitos de lectura, menor capacidade económica da nosa poboación).
- Os problemas específicos da lingua galega.

A historia (case) inexistente. Un presente resistente

Escasa é a historia da crítica literaria feita, que eu coñeza, até o de agora, entre nós. Nin sequera, nos manuais historiográficos ao uso, se cita a “existencia” da figura do crítico literario, como moito algunha listaxe de ensaístas, no que pode haber algún crítico na súa faceta de investigador literario no século XX, destacándose o labor de Carvalho Calero, Fernández del Riego ou Alonso Montero. Por suposto, ningún manual, que un saiba, repara xa non na especificidade na que se moveron quen, aínda que fose circunstancialmente, a cultivaron desde finais do século XIX, e sobre todo no século XX. Recensións, en lingua galega, de libros escritos en lingua galega, comezan a ser certamente asiduas en xornais ou revistas literarias galegas dos anos vinte e trinta, nalgúns xornais afectos á idea galeguista –léase *Heraldo de Galicia*, o *Galicia* de Paz Andrade, *El Pueblo Gallego* de Portela, e logo, moito máis esporadicamente, en xornais como *Faro de Vigo*, *La Voz de Galicia*, *El Correo Gallego*, etc., alén doutros xornais de carácter local ou comarcal. Fóra do histórico suplemento de *La Noche*, das revistas culturais e literarias da posguerra, do labor levado a cabo en publicacións semellantes no exilio americano, xa case que nos situamos nos tempos da transición sen que, alén dalgúns dos autores amentados ou dos que sobreveñen un pouco máis tarde, como Xesús G. Gómez, que levou a cabo un intenso labor desde as páxinas d’*A Nosa Terra*, o resto foi máis voluntarismo esporádico que outra cousa. Críticas que, nun primeiro momento, están dominadas, sen dúbida ningunha, pola necesidade da defensa, á ultranza, dos nosos propios produtos culturais e literarios, dominados por un sentimento se se quer un tanto chauvinista mais lexitimado pola necesidade de sobrevivir.

Permitídmeme que me exprese en termos vinculados coa miña propia experiencia arredor do mundo da crítica literaria xornalística da literatura galega: vivín o nacemento e o peche de moitos suplementos ou plataformas literarias pois a información crítica cotiá de libros en prensa diaria sinxelamente non existe na prensa galega. Así pois, nunha viaxe que vai e vén, que vén e vai, vivín desde dentro a dinámica de suplementos que simplemente desaparecen porque a empresa tamén o fai: velaí o caso do “Galicia Literaria” do *Diario 16 de Galicia*. Mais tamén seguín de preto o peche sorprendente de suplementos como o “Faro das Letras”, que gozou dunha vida de pouco máis de dous anos e que deixou aos seus colaboradores e lectores un tanto pampos cando a empresa –*Faro de Vigo*– decide clausuralo. Logo dun tempo tiven a posibilidade de exercitar a crítica literaria de libros galegos no suplemento “Culturas” de *La Voz de Galicia* ao longo duns meses, até que este tamén desapareceu no medio da incredulidade de numerosos lectores. Falo de experiencias negativas pero das que se extraen, penso, valiosas consecuencias. O peche daqueles dous suplementos foi axiña asu-

mido con certa normalidade polos máis dos lectores dun e doutro xornal, os máis importantes en número de lectores de Galicia, asiduos ou non, cunha aparente indiferenza da que é doado colixir que este tipo de información é residual, mesmo prescindible. Indiferenza, todo hai que dicilo, e que me parece aínda máis grave no caso dos libeiros interesados na promoción do que venden, no seo das casas editoras galegas, que no mellor dos casos se remexeron con certo desacougo pola desaparición dunha plataforma que, non se esqueza, supuña unha constante e continua publicidade para eles, para ben ou para mal, do que ofertan aos lectores, e mesmo, por que non dicilo, indiferenza dos escritores do noso sistema literario que, ao meu xuízo, e non se entenda como recriminación, penso que deberían erguer a voz para reclamar a existencia de algo que sería considerado como lóxico e razoable en calquera ámbito cultural e literario con certo grao de normalización.

Con todo, ambas as dúas empresas, logo dun período de silencio, resucitan estes proxectos pois talvez entenderon que un xornal sen suplemento literario ou cultural é coma un día sen pan, e aí asoma tamén, non podía ser doutro xeito, aínda que sexa como entrante ou sobremesa o libro galego. Proxectos semellantes –*La Voz de Galicia* de novo baixo o epígrafe de “Culturas” –anovado e sen dúbida máis atractivo pero onde o espazo dedicado ao libro galego é, a meu xuízo, cuantitativamente escaso–, e o “Faro das Culturas”, que recolle ou herda, grosso modo, o espírito e colaboradores do “Faro das Letras”, único suplemento literario de carácter semanal dedicado ao libro galego maioritariamente e en galego do país.

Refírome, e fago unha paréntese, coa insistencia a estes dous suplementos, mais sei, sabemos, que non é de rigor proceder a unha xeneralización pois son máis os suplementos literarios que se editan no país ou que incorporan atención crítica ao libro galego, velaí por exemplo o desaparecido “O Correo das Culturas”, mais non unilingüe nin centrado con exclusividade ao libro galego, como tamén algunhas páxinas dedicadas á crítica, nunha serie anterior, da “Revista das Letras” d’*El Correo Gallego* ou as seccións críticas d’*A Nosa Terra*, por presentaren estas un perfil dun lector xa gañado para a causa se se quer, nin tampouco á dúas veces lamentabelmente desaparecida *Guía dos Libros Novos* pois a concepción global do proxecto, a súa periodicidade e mesmo o seu público receptor sen dúbida xa era diferente.

O panorama de onde practicar a crítica xornalística de libros galegos na actualidade e no noso país é, por desgraza, bastante doado de sintetizar. Pasemos rapidamente por eles: en primeiro lugar, na prensa galega, só hai un suplemento literario semanal, con longos períodos vacacionais de ausencia, como é o “Faro da Cultura”. Unámoslle a isto a atención ao libro galego, en galego, outorgada no suplemento semanal “Culturas” de *La Voz en Galicia*, que no que atinxe á críti-

ca de literatura galega non vai máis alá de dúas páxinas habitualmente e non cómpre esquecer as páxinas de crítica d'A Nosa Terra que, nos últimos tempos dedican proporcionalmente bastante atención á crítica. Fóra disto, e desaparecidas plataformas como citei do «Correo das Culturas», mesmo as dúas etapas daquela «Guía dos libros novos» si hai que falar de suplemento *Protexa*, da man da revista Tempos novos, e desta propia revista.

Crítica xornalística noutras cabeceiras galegas, alén do espazo que se lle outorga nos últimos tempos no suplemento Luces da edición galega d'*El País*, é practicamente, até onde eu chego, esporádica, alén das páxinas que Xulio Valcárcel mantiña en *El Ideal Gallego*; dalgún espazo outorgado no suplemento Nordeste do *Diario de Ferrol*, e que un saiba, insisto pouco máis, e case que nada en *El Progreso*, nin no *Diario de Pontevedra*, nin en *La Región*.

Na Radio Pública de Galicia só cómpre falar do programa *Diario Cultural*, con sección semanal centrada especificamente na crítica de libros e outros que beirean o tema e outro programa semanal dirixido e presentado por Igor LUGRÍS. Na televisión, alén do programa *Libro Aberto*, de emisión semanal pero a meu entender arrombado a un horario nocturno que impide a súa popularización; alén da atención que se lle pode prestar ao libro galego nestoutro programa: *Miraxes...*, pouco máis cómpre sinalar.

No ámbito da rede poucas son as iniciativas ao respecto. Talvez o máis destacable veñan a ser as recensións publicadas no portal *Cartafol de Libros*, obxecto por veces de fortes polémicas, no portal de Vieiros, mais de periodicidade moi esporádica nos últimos tempos; unha sección ad hoc, interesante e rigorosa, en culturagalega.org lg3 literatura, ou algúns blogs nos que por veces se fai crítica: olevantadordeminas, asuvasnasolaina ou cabaretvolaire, acancióndonáufrago... e algunhas outras.

Ollada a vista de paxaro, a este panorámica, talvez, insisto, un algo incompleta pero en xeral reveladora dos soportes existentes, gustaríame engadir unha reflexión: Se, segundo datos da Asociación de Editores en Lingua Galega, a edición en lingua galega experimenta desde finais dos anos setenta un crecemento significativo e a súa oferta achega en 2005 ao 1800 títulos (véxase cadro, fonte AEG) –o informe do Comercio Interior del Libro en España, de 2005 sinala a cifra de 1626 libros editados en lingua galega– e é máis que patente o despegue positivo nas cifras nun espazo de dez ou quince anos antes o certo é que o que debería ser tamén un despegue da crítica xornalística do libro galego nunca se levou a cabo e segue, coido, movéndose en cifras que poderíamos sinalar de resistencia. Unha segunda idea ao fío destes datos. O devandito informe fala de 1.626 obras, das que dous terzos están dirixidas a nenos e mozos e no noso caso cómpre salientar a forte relevancia que ocupan o libro de texto e mais a literatura infantil e xuvenil sobre o sector, tanto no que se refire ao número de títulos

como de facturación. Endebén, e malia que tamén medra o número de exemplares publicados –dos 2.245.092 do 2004 pasouse no 2005 a 3.421.166, o que tamén se corresponde cun aumento da tirada media por obra: de 1.961 no 2004 a 2.104 no 2005– o despece dos títulos novos publicados sería que o libro de texto representaría 498 títulos, aproximadamente os mesmos que a literatura infantil e xuvenil –polo común escasamente atendida pola crítica nos medios xornalísticos–; por outro lado a edición literaria representou 252 obras, mentres que os libros científicos e técnicos, 112. Isto é, dispomos dunha media aproximada dunha novidade por día susceptible, por se tratar de xéneros para un público amplo, de ser reseñada en espazos xornalísticos que acollesen os nosos traballos. De aí que moitos, moitos libros sexan recibidos en silencio e o feito que apareza máis dunha recensión dun mesmo título resulta algo extraordinario só explicable pola importancia do autor ou do título en si. E o silencio, talvez por veces é a resposta máis elocuente, mais tamén se cadra a máis agre e a máis dolorosa para alguén, por exemplo, que comeza.

Así e todo, e vinculado coa catividade da nosa presenza nos media non me resisto nunha oportunidade como a presente a facer unha reflexión non xa sobre a crítica do libro en galego senón ao que eu entendo como a desmedida atención que nos medios galegos se lles presta ao escritor de libros en castelán de xira promocional por Vigo, A Coruña, Compostela, Ourense ou Lugo para presentar a súa última obra premiada ou editada. E xa non falo, evidentemente, de crítica senón de información cultural ou literaria, que xa sería outro tema e no que eu me movo con receo. Algo que case acada dimensións grotescas, insisto que por contraste con autores galegos, cando ese escritor ou escritora sendo galego de nacencia é galardoado cun premio ou publica un libro en castelán. Non son eu quen nin sequera poña en dúbida o dereito de cadaquén a realizar a súa obra literaria na lingua que considere máis axeitada, pero o que ninguén poderá negar é que a presenza do escritor castelán nos medios de información galegos é moito maior cuantativa e cualitativamente que a atención que se lle presta ao autor galego.

Nos anos 1996 e 2003 participei, en senllas mesas redondas, sobre o mesmo asunto que aquí nos ocupa no que afondaba na idea, talvez nos últimos tempos atráida para o campo dos autores e autoras da literatura infantil e xuvenil en galego, da loita na crítica galega contra a invisibilidade; idea coa que basicamente estou aínda de acordo. Coido que na última intervención foi cando dei lectura a un fragmento tirado da *Antoloxía consultada da poesía galega 1976-2000* onde o seu editor, o profesor Arturo Casas, ao meu xuízo unha das mentes máis lúcidas no eido da crítica e da hermenéutica literarias, fragmento que non me resisto a ignorar:

Os esforzos no espazo xornalístico estiveron e seguen a estar moi pexados pola falta dun compromiso de mínimos por parte das empresas, dos

directores e dos consellos de redacción dos medios. Sería preciso outorgar maior continuidade ao labor crítico non só nos suplementos literarios sosti-dos senón tamén na información habitual. É apreciábel ademais a necesi-dade dunha dignificación desa encomenda, que de modo obrigado tería que pasar, para prestixiarse algo, por unha mínima especialización e profesiona-lización de xornalistas e colaboradores, tamén por unha mínima programa-ción dos obxectivos (...) Os casos excepcionais existentes, tanto na dirección de suplementos coma no traballo cotián nas redaccións, fundaméntanse adoito máis no voluntarismo individual e na resistencia cultural militante que noutros parámetros; e nun nivel empresarial, responden con toda obviedade a intentos de alcanzar e administrar unha especie de lexitimación ins-titucional e social. Aí tamén é determinante o grao e a entidade das esixen-cias dos lectores.

Son moitos os elementos que subliña con acerto Casas e que subscribo total-mente, ao que engado a idea de que se o noso traballo, tamén, tenta saír da invi-sibilidade significará tamén que o libro galego sae da invisibilidade no que, *mutatis mutandi*, aínda se mantén, por exemplo, nas máis das nosas librarías ou superficies comerciais...

A crítica xornalística convértese, en fin, nunha mostra resistente que beirea a marxinalidade informativa, e que evidencia aínda, non nos enganemos, a pre-senza case residual que nos medios supón o libro en lingua galega nos nosos medios, e non só no que atinxe á crítica literaria, senón a todo aquilo que ten a ver co proceso de consumo do produto literario, isto é, nese posprocesado “críti-co e necesario” que como outros o libro galego precisa.

Por outro lado permítaseme discrepar dunha sorte de lugar común reiterado moi comunmente que apunta á dificultade da crítica obxectiva en Galicia –arri-ba aludimos á imposibilidade da crítica obxectiva sempre– nun sistema literario coma o noso no que todos nos coñecemos. Falo por min mesmo e tras dezasete anos de práctica da crítica literaria nunca me sentín presionado por autores ou autoras que podía ter tratado episodicamente, ou mesmo por aqueles con quen tiña máis trato, ou por aqueles que descoñecía. Si teño recibido comentarios que apuntan á miña posible falta de independencia –que escribía para que me vol-veran favores...– ou que eu tiña, por algunha crítica negativa, “algo persoal” con algún autor que practicamente nin coñezo ou, case que a última, que outros escritores se suicidarían por un texto semellante ao que escribín.

A crítica literaria exércese desde unha atalaia de resistencia e de militancia cultural. Mais, dalgún xeito, a resistencia que se evidencia neste ámbito tam-pouco debe nin pode ser sorprendente porque aínda que poida parecer pesimista é un espello de nós mesmos, do peso da cultura nestes tempos en que se vive

tan de costas á cultura letrada, á cultura dos libros e se non hai vontade política de superar vellas eivas pouco, moi pouco, se pode facer. O curioso é que xa hai armas para combater e propiciar unha maior presenza do libro galego nos medios de comunicación xornalísticos e talvez falte vontade de poñelos en práctica ou talvez vivamos un momento de transición, oxalá, no que isto vai cambiar para mellor. A aprobación da denominada “Lei do libro e da lectura de Galicia” pode, e debe ser, un elemento que xa non facilite unha volta atrás. Permitídemme lembrar que o artigo 14 da devadita lei, titulado “Dos lectores e lectoras”, no seu apartado segundo afirma:

2. Para favorecer a información e a difusión do libro e do traballo dos creadores e creadoras galegos entre o lectorado, a Xunta de Galicia fomentará o desenvolvemento da crítica.

E no seu artigo 23, titulado “Medios de comunicación social” afirmase:

3. A Xunta de Galicia establecerá un sistema de axudas destinado aos medios de comunicación privados que editen suplementos semanais dedicados á promoción da literatura galega e a outro tipo de publicacións (en papel ou en calquera outro tipo de soporte) destinadas á promoción e á crítica literaria da produción editorial en lingua galega.

Malia o espazo residual que ocupa a información literaria e, sobre todo, o traballo crítico de libros galegos nos medios impresos, cómpre que as anteriores ferramentas se activen de vez para operar cunha necesaria discriminación positiva que nos conduza a gañar espazos para o libro galego.

Temos, xa que logo, ferramentas; temos produtos literarios, sen os cales a nosa actividade non tería razón de ser; temos lectores que, probablemente tamén dotados de espírito crítico, seguen os nosos traballos. Nace, entre nós, un espírito cooperativo e gremial que coído nunca se deu na historia da crítica e do que deberíamos tirar proveito no ámbito da reflexión e, xaora, no da reflexión sobre o noso traballo e as súas perspectivas de futuro. Agardo que estas reflexións miñas as entendédeses nese sentido e que estas Xornadas poidan converterse nun ricaz precedente que prefigure un cambio de situación, se cadra unha luz nun túnel que contribúa a saírmos de certa marxinalidade. A convocatoria destes encontros, pódovolo asegurar, e máis que o meu discurso o intercambio de pareceres e opinións, talvez como primeiro chanzo de cara á posible elaboración dun código deontolóxico para a crítica en Galicia, que considerase especialmente as nosas singularidades, tamén mo parece.